

Nr 316.

Av herr **Ernfors**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet m. m.

I en till riksdagen avlåten, den 8 mars 1935 dagtecknad proposition, nr 174, angående statens övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet m. m. har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen, bland annat, att i samband med statens övertagande av här ifrågavarande kostnader medgiva, att vissa föreskrifter må meddelas, vilka åsyfta att bereda staten ökat inflytande och kontroll med avseende å folkskoleväsendets handhavande.

I sådant hänseende har Kungl. Maj:t bland annat föreslagit, att lärare skall vara skyldig underkasta sig förflyttning från ett skoldistrikt till ett annat (tvångsförflyttning). Dock skulle denna skyldighet tillsvidare endast gälla lärare, som efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande första gången vunne ordinarie anställning. För lärare, som vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande innehade ordinarie anställning men efter ansökning vunne transport till annan tjänst av motsvarande slag, skulle flyttningsskyldighet förbindas med den nya anställningen. Sistnämnda bestämmelse skulle dock ej genomföras omedelbart utan först efter förloppet av fem år. Flyttningsskyldigheten skulle gälla för varje lärare endast det flyttningsområde, där han vore anställd. Flyttningsområdena skulle sammanfalla med de tretton områdesgrupper, som omförmälas i kungörelsen den 20 juli 1933 (nr 507) om tillsättning i vissa fall av lärare vid folk- och småskolor. Tvångsförflyttning skulle tillämpas endast, då den nödvändiggjordes av behov att indraga övertalig tjänst. Vid tvångsförflyttning skulle så vitt möjligt tillses, att läraren genom förflyttningen icke lede någon minskning i de förmåner, han åtnjutit å den förra tjänsten. I den mån läraren genom förflyttningen ginge förlustig kommunalt lönetillägg eller tilläggspension, skulle ersättning härför beredas läraren av statsmedel. Till flyttningskostnaderna skulle läraren erhålla bidrag av statsmedel. Beslut om tvångsförflyttning skulle meddelas av Kungl. Maj:t.

Kungl. Maj:ts förslag rörande tvångsförflyttning av lärare överensstämmer helt med det förslag, som i motsvarande hänseende framlagts av folkskole-sakkunniga. I yttranden över de sakkunnigas förslag förklarade sig ett par

myndigheter anse den förordade förflyttningsproceduren onödigt hänsynsfull, Länsstyrelsen i Halmstad anförde sålunda, att det ej finge förbises, att det vore det allmännas och barnens intresse, som borde vara i första hand bestämmande och att lärarnas komme först i tredje rummet. Statskontoret anförde, att den betydande minskning av barnantalet, som redan inträtt och under överskådlig tid framåt vore att emotse, gjorde en anpassning av folkskoleorganisationen efter de sålunda ändrade förhållandena ofrånkomlig. Statskontoret ville icke göra gällande, att man i detta hänseende skulle gå bryskt till väga, men kunde icke underlåta att framhålla, att, därest en skärpning av bestämmelserna om förflyttningsskyldighet ansåges redan nu behöfelig, skyldigheten att underkasta sig denna syntes kunna knytas till rätten att åtnjuta provisorisk avlöningsförbättring. Emellertid vore statskontoret — liksom de sakkunniga — av den uppfattningen, att de nuvarande övertaliga tjänsterna borde, så långt möjligt vore, avvecklas på frivillighetens väg. Att anteckna är vidare, att statskontoret ansett önskvärt, att frågan om utsträckning av förflyttningsskyldigheten till att avse större områden än som föreslagits och måhända hela landet hölles öppen.

Såsom av ovannämnda statsrådsprotokoll framgår, hava riksdagens år 1934 församlade revisorer påpekat, att det nuvarande förfarandet med förflyttning på frivillighetens väg av folkskollärare icke är effektivt. De av revisorerna angivna orsakerna härtill — framför allt den omständigheten att vederbörande lärare i allmänhet icke visat någon benägenhet att begagna sig av rättigheten att söka de tjänster, som kungjorts lediga med begränsning av ansökningsrätten — synas giva vid handen, att berörda flyttningsförfarande *aldrig kan bliva effektivt, så länge det bär frivillighetens prägel*. I likhet med flertalet av de hörda myndigheterna och departementschefen anse vi, att utvecklingen på folkskoleväsendets område och i synnerhet den skrämmande nedgången i antalet i folkskolan undervisade barn äro avgörande motiv för förslaget att ålägga folkskolans lärare skyldighet att underkasta sig transport till tjänst inom annat skoldistrikt. Knappast någonsin förut, när liknande skyldighet av statsmakterna ålagts befattningshavare — som bekant gäller flyttningsskyldighet för praktiskt taget alla befattningshavare i statens tjänst — synas skälen hava varit så tvingande som i detta speciella fall. Mot bakgrunden härav lär det ur det allmännas — statens och kommunernas — synpunkt icke vara tillrådligt att för den tjänstemannakår, varom här är fråga, införa övergångsbestämmelser, som vid liknande åtgärder på andra områden icke befunnits behöfliga och som förminska de förordade åtgärdernas effektivitet. Med hänsyn till läget på förevarande område kan det här i ännu mindre grad än på andra områden göras gällande, att statsmakterna gå för bryskt till väga, om förflyttningsskyldighet omedelbart skulle åläggas alla här ifrågakommande lärare. Vi anse oss böra framlägga förslag i nämnda riktning.

Statskontoret har fäst uppmärksamheten vid att skyldighet att låta sig

förflyttas till annat skoldistrikt skulle kunna knytas till rätten att erhålla provisorisk avlöningsförbättring. I detta hänseende må erinras, att förevarande avlöningsförbättring genomfördes år 1929 som ett provisorium i avbidan på en blivande definitiv lönereglering för folkskolans lärare (Kungl. Maj:ts proposition nr 180/1929 och riksdagens skrivelse nr 265/1929). Redan av denna anledning synes det naturligt att i avbidan på en sådan lönereglering knyta förflyttningsskyldigheten som ett villkor till utgående av provisorisk avlöningsförbättring.

I sistnämnda skrivelse anförde riksdagen, i anledning av i ämnet väckt motion, bland annat, att det icke torde vara möjligt att beträffande i tjänst varande lärare utan vidare föreskriva skyldighet för folkskolans lärarpersonal att mot stadgad ersättning tjänstgöra i fortsättnings- eller ersättningskola. Däremot kunde ett åläggande av angivna innebörd knytas till en löneförbättring eller till en ny definitiv lönereglering för lärarna. Uppenbarligen kunde — anförde riksdagen — då det berodde av lärarnas gottfinnande, om han skulle åtaga sig undervisningen i berörda skolformer, svårigheter uppstå för skoldistriktet att anskaffa kompetenta lärarkrafter till dessa, och enligt vad riksdagen hade sig bekant, hade också i många fall sådana svårigheter yppats till följd av att vederbörande folkskollärare vägrat att mot vanlig ersättning bestrida undervisningen i fortsättningsskolan. Det syntes riksdagen därför vara anledning att vid den provisoriska avlöningsförbättringen fästa såsom villkor en sådan utsträckning av tjänstgöringsskyldigheten, som i motionen angivits. I anledning härav har i kungörelsen den 5 juli 1929 (nr 241) angående provisorisk avlöningsförbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor föreskrivits, att såsom villkor för avlöningsförbättringens utgående till manlig och kvinnlig folkskollärare skall gälla, att lärare, som därtill äger föreskriven kompetens, skall vara skyldig att, där så av vederbörande skolstyrelse påkallas, mot åtnjutande av stadgad ersättning tjänstgöra även i fortsättningsskola och ersättningsskola.

I anknytning till det nu relaterade precedensfallet synes böra föreskrivas, att såsom villkor för provisorisk avlöningsförbättring skall gälla, att innehavare av ordinarie folk- eller småskollärartjänst eller av tjänst såsom biträdande lärare vid folkskola eller lärare vid mindre folkskola med anställning tills vidare skall vara skyldig att låta sig förflyttas till lärartjänst i annat skoldistrikt. I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag synes tvångsförflyttning endast böra tillämpas i de fall, då den nödvändiggöres av behov att indraga övertalig lärartjänst. Rörande förbehåll i fråga om lärares löneförmåner, kommunalt lönetillägg eller tilläggs pension vid tvångsförflyttning, rörande bidrag av statsmedel till flyttningsskostnaderna samt rörande sättet för meddelande av beslut om tvångsförflyttning torde böra gälla de bestämmelser, som Kungl. Maj:t föreslagit. Däremot synes det med hänsyn till önskvärdheten av att förflyttningsförfarandet blir från början tillräckligt

effektivt och i anslutning till vad i detta hänseende gäller för andra tjänstemannakategorier böra föreskrivas, att förflyttningsskyldigheten skall avse, icke — såsom Kungl. Maj:t föreslagit — 13 flyttningsområden utan — i överensstämmelse med vad statskontoret alternativt förordnat — hela landet.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställas,

att riksdagen må, i anledning av vad i Kungl. Maj:ts proposition nr 174 föreslagits i fråga om tvångsförflyttning av lärare inom folkskoleväsendet,

dels besluta att såsom villkor för utgående av provisorisk avlöningsförbättring till lärare vid folk- och småskolor skall gälla, att innehavare av ordinarie folk- eller småskollärartjänst eller av tjänst såsom biträdande lärare vid folkskola eller lärare vid mindre folkskola med anställning tills vidare skall vara skyldig att låta sig förflytta till lärartjänst i annat skoldistrikt;

dels ock godkänna följande allmänna grunder för sådan förflyttning:

Förflyttning skall tillämpas endast, då den nödvändiggöres av behov att indraga övertalig tjänst. Vid förflyttning skall så vitt möjligt tillses, att läraren genom förflyttningen icke lider någon minskning i de förmåner, han åtnjuter å den förra tjänsten. I den mån läraren genom förflyttningen går förlustig kommunalt lönetillägg eller tilläggspension, skall ersättning härför beredas läraren av statsmedel. Till flyttningsskostnaderna erhåller läraren bidrag av statsmedel. Beslut om tvångsförflyttning meddelas av Kungl. Maj:t.

Stockholm den 30 mars 1935.

O. A. Ernfors.
